

встановити, що слова, зафіксовані на сайті «Словотвір», фактично мають різний ступінь освоєння у мові. Запропонований підхід до аналізу іншомовних запозичень дозволяє визначити, якою мірою вони освоєні у мовленні, тобто встановити, як до них реально ставиться наше суспільство. Інтенсивність процесу запозичення передбачає подальше дослідження у визначеному напрямі.

Нижник О.

Науковий керівник – доц. Головата Л. М.

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ

Актуальність дослідження. Перед методикою викладання стоїть завдання не тільки поповнювати шкільні знання з української граматики, але й виробляти практичні навички грамотного письма і зв'язного усного мовлення.

Переказ як вид роботи з розвитку зв'язного мовлення є дуже важливим, адже під час переказування учні застосовують чотири види мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання і письмо. Переказ – підготовча ланка до самостійного письма, до написання творів, виступів з різної тематики, відгуків тощо.

Багато уваги переказам як зразкам мовленнєвої діяльності учнів приділяли такі відомі лінгводидакти: М. Г. Стельмахович, О. М. Біляєв, С. І. Дорошенко, І. С. Олійник, М. І. Пентилюк, В. Я. Мельничайко, А. В. Ярмолюк та інші.

Робота з розвитку зв'язного мовлення, що проводиться на основі глибокого засвоєння всіх програмових питань шкільного курсу, формує високу культуру усного й писемного мовлення учнів, їх уміння викладати думки логічно, послідовно, дотримуватися літературних норм.

Проте слід пам'ятати, що уміння самостійно створювати тексти не може бути сформоване в учнів без наслідування готових зразків. Такими зразками і служать тексти, пропоновані для відтворення.

Переказ – це вид роботи з розвитку зв'язного мовлення, який передбачає передачу в усній чи письмовій формі прочитаного або прослуханого тексту. До переказів умовно відносять і конспектування прочитаної статті, і запис прослуханих виступів і т. ін. Переказ навчає глибоко розуміти і правильно передавати чужі думки, він виробляє навички самостійного викладу думок в усній і письмовій формі.

Незалежно від специфічних рис переказів, спільною однакою для них є сприйняття змісту готового тексту і його відтворення. Проте і сприймання, і відтворення можуть бути різними за характером, способом їх реалізації, формою викладу і навчальною метою. Ці чинники дозволяють класифікувати перекази, хоч єдиної системи методична наука ще не виробила.

Професор М. Г. Стельмахович у навчально-методичному посібнику «Система роботи з розвитку зв'язного мовлення у 4 – 8 класах» подає таку класифікацію переказів:

За способом передачі тексту: усні, письмові.

За характером текстового матеріалу: розповіді, описи, роздуми.

За метою проведення: навчальні, контрольні [6, с. 36].

Доктор педагогічних наук, професор М. І. Пентилюк вважає, що основним критерієм, який визначає навчальну цінність переказу (незалежно від його форми – усної чи письмової, мети – навчальної чи контролювальної), є повнота відтворення висловлювання. Саме на цій основі розрізняють такі види переказів:

– докладні (зміст вихідного тексту відтворюється повно, з усіма деталями, зберігаються тип тексту, його композиційні і мовні особливості);

– стислі (передається головне із змісту тексту, деталі опускаються. Тип тексту може бути збережений або змінений залежно від обсягу та ступеня стислості);

– вибіркові (відтворюється не весь текст, а якась його частина, пов'язана з певною темою; його композиція, як правило, змінюється);

– творчі (вправа передбачає внесення певних змін у зміст чи композицію вихідного зразка – заміну особи розповідача, доповнення тексту, перестановку частин тощо) [5, с. 301].

Робота над готовим матеріалом, сприймання змісту і його відтворення є спільними для всіх видів переказів. Проте, незважаючи на це, робота над будь-яким видом переказу повинна бути цілеспрямованою та систематичною.

Переказування тексту безпосередньо залежить від його сприймання учнями. Варто пам'ятати, що чим яскравіше та образніше сприймається текст, тим легше його переказати. Найлегше переказувати тексти розповідного характеру. Описи та роздуми переказувати набагато важче, оскільки вони не мають сюжету та конкретних персонажів. Але учням варто давати для переказування і зразки таких типів мовлення, тому що в мовній практиці дорослого життя питома вага цих текстів зростатиме.

Ефективними шляхами роботи з розвитку зв'язного мовлення є:

– проведення взаємозв'язку між усною і писемною формами виконання;

– забезпечення логічного продовження мовного розвитку учнів;

– розв’язання важливих завдань національно-патріотичного, екологічного, естетичного та інших типів виховання.

На жаль, у «Календарно-тематичному плануванні з української мови. 5 – 11 класи» спостерігається одноманітність у виборі видів переказів. Якщо взяти до уваги 6 клас, то тут переважають такі види переказів, як: докладний та вибіркового. Щодо стилів, то домінують науковий та художній.

Календарно-тематичне планування пропонує 24 уроки з розвитку зв’язного мовлення, з яких 7 уроків відводиться переказам.

Учні 6 класу пишуть такі перекази:

Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису приміщення. Складний план готового тексту.

Контрольний письмовий докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису приміщення.

Усний вибіркового переказ тексту наукового стилю за простим планом.

Письмовий докладний переказ тексту художнього стилю із творчим завданням.

Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи за складним планом.

Контрольний письмовий вибіркового переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи за складним планом.

Письмовий докладний переказ тексту художнього стилю за складним планом [1, с. 42].

Цінність переказів визначають: можливість поступово підвищувати рівень складності, збільшувати обсяг відтвореного тексту, вводити тексти різних типів і стилів мовлення, зосереджувати увагу на тому чи іншому аспекті формування мовних умінь.

Для того, щоб виховати в учнів шанобливе ставлення до рідного краю, на уроках розвитку зв’язного мовлення доцільно використовувати тексти краєзнавчого спрямування. Робота над текстами такої тематики допоможе школярам дізнатися більше про свою рідну землю, про поетів та письменників, відомих не лише у їхній місцевості, але й далеко поза її межами.

Пропонуємо такий варіант тексту краєзнавчого спрямування для переказування на уроці розвитку зв’язного мовлення.

Уривок із повісті «Про час» львівської письменниці Галини Пагутяк (авторське написання і розділові знаки збережено)

На Ласках цвіли черешні, наче вінок, обіймали гору. Наче сивина, подумав він. Годі було висидіти в хаті такого лагідного сонячного дня. Красно, згадав Басараб напівзабуте слово і ще більше втішився. Не пішов селом. Поза городами вела ще одна дорога. Спочатку звернув між старезні, побиті громами липи, що вели від школи, колишнього дому панів Сорочинських. То була давня дорога в місто Д., куди Сорочинський возив молоко й масло на продаж. Липи бачили фіри й брички, графиню Комарницьку, яка збудувала тут церкву з самого дуба на знак жалоби по чоловіку. Замолоду була гарна. Тепер таких гордовитих жінок не зустрінеш: висока фризюра з чорного волосся, делікатні риси, бліде лице. Більше заміж не вийшла, але по якимсь часі спродала маєток Сорочинському й переїхала до сина в Краків. Дивно ходити по землі, по якій ходили колись давно померлі люди, і ти їх бачив, але говорити не смів, бо був хлопом, ще й до того русином. То в лісі зникає відчуття часу, який люди називають історією, і ніхто не спитає, чи не доста, діду, з тебе такого довгого життя і довгої пам’яті, з котрої ти по сей день не навчився вибирати основне? Певно думають, що жити – то тяжка мука, ніби дертись на високу скелю. Коли ще вірили в бога, то мали якусь надію на царство небесне, а нині вважають, що їхня доля в їхніх руках (За Галиною Пагутяк, 219 слів).

Отже, переказ як вид письмової роботи – надійний засіб розвитку логічного мислення, піднесення грамотності учнів і необхідний етап, який школярі повинні пройти, перш ніж приступити до написання власне творчої роботи. Використання ж текстів краєзнавчого спрямування на уроках розвитку зв’язного мовлення під час переказування є корисним засобом формування свідомої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караман С. О. Українська мова. Як писати переказ [навч.-метод. посіб.] / С. О. Караман, Л. І. Мацько, О. В. Караман. – К. : Магістр, 1998. – 224 с.
2. Календарно-тематичне планування з української мови. 5 – 11 класи. – Тернопіль : СМП «Тайп», 2013. – 151 с.
3. Методика викладання української мови в середній школі / [за ред. І. С. Олійника]. – К. : Вища школа, 1989. – 439 с.
4. Пагутяк Г. В. Гірничне зерно. Повісті / Г. В. Пагутяк. – К. : Радянський письменник, 1990. – 232 с.
5. Пентилюк М. І. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: [навчальний посібник] / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич. – К. : Ленвіт, 2009. – 134 с.
6. Стельмахович М. Г. Розвиток усного мовлення на уроках української мови в 4 – 8 класах / М. Г. Стельмахович. – К. : Рад. школа, 1981. – 191 с.